

ضرورت بازاحیای اعتبار دانشگاه‌های ایران

کیومرث حبیبی، دانشیار دانشگاه کردستان در تحلیل نظام‌های رتبه‌بندی جهانی QS و تایمز عنوان کرد

شیروان یاری

کیومرث حبیبی، دانشیار شهرسازی دانشگاه کردستان، پیرامون تصمیم وزارت آموزش عالی و پژوهش‌های علمی جمهوری عراق که براساس دستورالعمل جدید در سال 2022 دانشجویان عراقی را از تحصیل در 27 دانشگاه ایرانی ممنوع کرده، می‌گوید که این رفتار وزارت آموزش عالی عراق به نظر نمی‌رسد که جنبه سیاسی داشته باشد اما اینکه شماری از دانشگاه‌های مندرج در این لیست از درجه علمی پایینی در ایران برخوردارند را نباید کتمان کرد و متأسفانه تولید مدرک در این دانشگاه‌ها مرسوم شده است و این رفتار عراقی‌ها می‌تواند تلنگری برای اصلاح نظام آموزشی و تطبیق آن با استانداردهای جهانی باشد اما افزون بر آن اینکه نام شماری از دانشگاه‌های معتبر از جمله خواجه نصیرالدین طوسی و علامه طباطبایی در فهرست این دانشگاه‌ها قرار دارد را نمی‌توان قبول کرد؛ چون این دو دانشگاه در سطح بسیار عالی علمی در ابعاد فنی - مهندسی و علوم انسانی در جهان قرار دارند. این فارغ‌التحصیل پست‌داک شهرسازی از دانشگاه علم و صنعت و دکترای برنامه‌ریزی شهری از دانشگاه تهران، به صراحت می‌گوید که نظام رتبه‌بندی کشورهای اسلامی یا ISC تنها متولی و مرجع اصلی آن در ایران حایز اهمیت است و به همین دلیل توسط تعدادی از مراجع علمی بین‌المللی یا کشورهای اسلامی و غیر اسلامی مورد استقبال قرار نمی‌گیرد. به اعتقاد این دانشیار دانشگاه کردستان اما نظام‌های رتبه‌بندی کیو اس / تایمز / یو ملتی رانک و ... جهانی بوده و مورد وفاق بخش عمده‌ای از مجامع علمی جهان است. باید توجه داشت که برای رنکینگ‌های مهم جهانی دانشگاه‌های مهم شاخص‌های آموزشی و پژوهشی و فناوری و ... را به ریز به مرجع مورد نظر اعلام می‌کنند. آنچه در پی

می‌آید تحلیل کارشناسی و علمی حبابی پیرامون تصمیم وزارت آموزش عالی و پژوهش‌های علمی جمهوری عراق نسبت به حذف ۲۷ دانشگاه ایران از فهرست دانشگاه‌های مورد قبول عراق برای بورسیه تحصیلی است.

وزارت آموزش عالی عراق به تازگی تعدادی از دانشگاه‌های کشورهای مختلف از جمله لبنان، اردن، بلاروس و ایران را از فهرست دانشگاه‌هایی که به رسمیت می‌شناسد خارج کرد و در سندی که به امضای رییس اداره ماموریت‌ها و روابط فرهنگی وزارت آموزش عالی عراق رسیده، نام دانشگاه‌های معتبر علمی ایران از جمله دانشگاه علامه طباطبایی، بوعلی سینا، خواجه نصیرالدین طوسی، الزهرا، رازی و نفت از لیست دانشگاه‌های دارای اعتبار علمی خارج شده است اما جالب است که نام دانشگاه کردستان در لیست حذفیات نیست. به نظر شما که هم‌اکنون به عنوان استاد دانشگاه کردستان تدریس می‌کنید، یعنی سطح علمی دانشگاه کردستان از دانشگاه رازی کرمانشاه، خواجه نصیرالدین طوسی، بوعلی همدان، علامه طباطبایی تهران، نفت و... بالاتر است؟

در ارتباط با خارج کردن دانشگاه‌های فوق‌الذکر توسط اداره ماموریت‌ها و روابط فرهنگی وزارت آموزش عالی عراق باید دید ملاک و ادله مورد نظر این اداره برای اخذ چنین تصمیمی چیست؟ قطعاً اهمیت و درجه علمی تعدادی از این دانشگاه‌ها بالاست تا جایی که می‌توان امیدوار به بازنگری در این دستورالعمل بود اما در ارتباط خاص با دانشگاه کردستان و ماندن آن در لیست، این نتیجه و برون‌داد دودسته از عوامل می‌تواند باشد؛ عامل اول که می‌توان درونی نامید تغییر رتبه و جایگاه دانشگاه کردستان در تمام نظام‌های رتبه‌بندی دانشگاهی فعلی جهان شامل ISC /Times Higher Education/ QS و U-Multirank / (Quacquarelli Symonds) / و... است که در 7 تا 8 سال اخیر رتبه آن بهبود یافته و میزان این تغییرات نسبت به دانشگاه‌های هم‌سن و مرتبه ملموس‌تر بوده است؛ به عنوان مثال رتبه گروهی دانشگاه کردستان از طبقه 30 تا 40 دانشگاه‌های مهم ایران در سال‌های 92 تا 94 امروزه به رتبه 10 تا 20 رسیده است و این خود از نگاه ناظران بی‌طرف نمی‌تواند پنهان بماند (لازم به ذکر است این نوع تغییرات زمان‌بر و حاصل زحمات چند نسل دانشگاهی می‌تواند باشد و تغییرات اینچنین در يك و دو سال حاصل نمی‌شود) از طرف دیگر تغییر رشته، گرایش‌ها و افزایش مقاطع تحصیلی همراه با بهبود کیفی رتبه و جایگاه اساتید، پژوهشگران، دانشجویان و حتی کارمندان دانشگاه در يك دهه اخیر به ویژه در مقاطع تحصیلات تکمیلی سرعت رشد و آهنگ تغییرات ساختاری را بیشتر کرده و تغییر بدنه اساتید از 4 تا 5

استاد به 30 تا 40 استاد تمام و بالغ بر 100 دانشیار که علی‌الاصول انتشارات کیفی‌تر و بیشتر و فارغ‌التحصیلان باسوادتری را به همراه خواهد داشت؛ هم به این امر مهم یاری رسانده است. تعداد ارجاعات علمی، افزایش درجه یا اچ ایندکس اساتید دانشگاهی، مسوولیت‌پذیری اجتماعی دانشگاهیان و جذب دانشجوی، گزینش‌های بین‌المللی و افزایش تعاملات با جامعه محلی و کنفرانس‌های ملی و بین‌المللی و... هم مزید بر علت به نقش‌یابی و نفوذپذیری دانشگاه کردستان در بین متولیان امر موثر بوده است. عوامل بیرونی را هم می‌توان در مراودات فرهنگی و نزدیکی آداب و رسوم اجتماعی مابین ایران و عراق و به ویژه اقلیم کردستان، شهریه بسیار پایین و امکاناتی چون خوابگاه و طی دوره آموزش زبان و ادبیات کردی، تسهیل رفت و آمد به ویژه در نواحی شهری و دسترس‌پذیری بهتر استان کردستان همراه با قرابت جغرافیایی و محیطی، تمرکز نخبگان مناطق کردنشین و غیر کردزبان ایران در دانشگاه کردستان که بعضاً ناشی از تعامل و تساهل فرهنگی این منطقه و استان دید و در استان‌های مجاور کمتر به چشم می‌خورد؛ از دلایل حذف نشدن دانشگاه کردستان برشمرد.

رفتار وزارت آموزش عالی عراق نسبت به حذف این دانشگاه از فهرست دانشگاه‌های بورسیه علمی می‌تواند دو تاویل داشته باشد؛ قرائت سیاسی و برخورد سیاسی دولت عراق، دوم اینکه تراز علمی و سطح آموزش علمی این دانشگاه‌ها افت کرده باشد؛ تحلیل شما به عنوان استاد این دانشگاه چیست؟

مبحث قرائت سیاسی و برخورد سیاسی دولت عراق را اعتقاد ندارم یا نقش آن نمی‌تواند زیاد باشد چرا که از دوره عثمانی تا به امروز هیچ‌وقت نمی‌توان دورانی را به عدم وفاق و همدلی بین دولتمردان عراقی و ایرانی یافت. تا جایی که نقش این کشور در کاهش تحریم‌های طالمانه ایران غیرقابل کتمان و از طرف دیگر تامین نیازهای حیاتی برق، گاز، مواد غذایی و... عراق توسط ایران هویدا است. مراودات دینی، مذهبی، توسعه توریسم مذهبی و تفریحی بین دو کشور، گسترش دروازه‌های مرزی، همگرایی نظامی و عقیدتی، تاثیرگذاری در تشکیل دولت و مجالس عراق و سرمایه‌گذاری‌های دوجانبه به نظر این جانب شائبه سیاسی بودن قضیه را به عنوان مهم‌ترین دلیل به حداقل می‌رساند اما در ارتباط با کاهش تراز علمی و سطح آموزشی تعدادی از این دانشگاه‌ها هم کامل موافقم (تکرار می‌کنم تعدادی) ولی تعدادی هم خیر، به عنوان مثال دانشگاه خواجه نصیرالدین طوسی از بُعد فنی و مهندسی یا دانشگاه علامه طباطبایی از بُعد علوم انسانی و اجتماعی جایگاه مهمی داشته و دارند. تا جایی که معتقدم تعدادی از این دانشگاه‌ها صرفاً کارخانه تولید مدرک و فارغ‌التحصیل هستند و این

تولید می‌تواند برای هر متقاضی داخلی و خارجی صورت پذیرد چون اساس شکل‌گیری و تدوام راه معرفت علمی، افقیابی دانش، معلومات و گسترش حوزه‌های معلومات نبوده و نیست و متأسفانه امروز با کاهش موالید، زاد و ولد و افزایش صندوق‌های خالی دانشگاه و کاهش درآمدها، نمی‌توان برای آنان آینده قابل اتکایی پیش‌بینی کرد، با توجه به اینکه شماری از دانشگاه‌های در لیست حذف بورسیه کشور عراق بی‌تعارف با چالش تراز ضعیف علمی / آموزشی مواجه هستند؛ باید با تمهیدات کارشناسی مسوولان وزارت علوم و تحقیقات کشور این جهان‌بینی حاکم بر تولید علم در این مراکز علمی دانشگاهی تغییر یابد.

معاون وزیر علوم در واکنش به این خبر معتقد است در نظام رتبه‌بندی کشورهای اسلامی دولت عراق باید بر اساس معیارها و اقتضائات جهان اسلام (ای اس سی) عمل می‌کرده و از این نظام رتبه‌بندی غفلت کرده درحالی که وزارت آموزش عالی عراق بر اساس فهرست رتبه‌بندی تایمز بریتانیا، دانشگاه شانگهای چین و کیو اس اقدام کرده است. به نظر شما ای اس سی معتبرتر است یا تایمز بریتانیا، دانشگاه شانگهای چین و کیو اس؟

نظام رتبه‌بندی کشورهای اسلامی یا ISC بسیار مهم است ولی چون متولی و مرجع اصلی آن کشور ایران بوده ممکن است توسط تعدادی از مراجع علمی بین‌المللی یا کشورهای اسلامی و غیر اسلامی مورد استقبال قرار نگیرد به ویژه آنکه شاخص‌های تطبیق یافته و رتبه‌بندی‌های آن عمر کوتاهی دارد. اما نظام‌های رتبه‌بندی کیو اس / تایمز / یو ملتی رانک و ... جهانی بوده و مورد وفاق بخش عمده‌ای از مجامع علمی جهان است. باید توجه داشت که برای رنکینگ‌های مهم جهانی دانشگاه‌های مهم شاخص‌های آموزشی و پژوهشی و فناوری و ... را به ریز به مرجع مورد نظر اعلام می‌کنند ولی آیا در ISC کشور ایران، ترکیه، مصر، عربستان و مالزی تمام شاخص‌های دانشگاهی و علمی خود را ارسال و اعلام کرده‌اند؟ به نظر شما شایدهی یک دهه آتی بتوان این نظام رتبه‌بندی را حداقل در جهان اسلام گسترش داد اما در شرایط فعلی دلایل قابل قبولی برای تبعیت ساختارهای آموزشی و پژوهشی خارجی از این نظام نمی‌یابم ولی برای مراجع داخلی کشور ایران بسیار مرجع خوبی است اما برای مجامع علمی جهان مرجع شناخته‌شده‌ای محسوب نمی‌شود.

آیا شما این رفتار دولت عراق را زنگ خطری برای باز تعریف نظام آموزشی دانشگاه‌های ایران به لحاظ سطح دانش علمی ارزیابی نمی‌کنید؟ شماری از تحلیل‌گران اعتقاد دارند کمبود اساتید با درجه علمی بالا، سیاست اخراج اساتید یا بازنشستگی اجباری اساتید معروف در دولت نهم و دهم، وضعیت دانشگاه‌های ایران را به این روز انداخته است . تغییرات تورمی وحشتناک چند سال اخیر، تحریم‌های خارجی همراه با

کاهش منزلت اجتماعي و فرهنگي اساتيد دانشگاه، نگاه قيم‌بانه به دانشگاه و دانشگاهيان، توسعه و گسترش بيرويه مراکز شبه‌دانشگاهي، فرآيندهاي سخت جذب، تبديل وضعيت و ارتقا با بروکراسي بسيار فرسودگي يا به روزنبودن آزمايشگاه‌ها، رفتارهاي غيراخلاقي تعداد بسيار معدودي از افراد، کمبود بودجه، گسست ارتباطات بين‌المللي دانشگاهيان شامل سمينار و فرصت مطالعاتي و افزايش هزينه‌هاي پژوهش شامل برداشت داده و آزمايش و چاپ و انتشارات، مشکل مسکن و حقوق و مزايا و امکانات رفاهي پايين قاطبه و بدنه اصلي دانشگاهيان به ويژه وزارت علوم و دلایلي ديگر چون عدالت و شايسته سالاري و... که از اين بحث خارج است، شرايط نامناسبی بر همه دانشگاه‌هاي کشور حاکم کرده است و البته رفتار دولت نهم و دهم هم بي‌تأثير در وضعيت به وجود آمده نيست که تغيير اين وضعيت همت عالي مي‌طلبد و نگاهی نو و برنامه‌اي راهبردي درازمدت همراه با تغيير در آيين‌نامه، احکام و دستورالعمل‌ها چرا که تداوم وضعيت منجر به کاهش رتبه و اهميت دانشگاه در جامعه، جلوگیری از رشد علمي کشور، خالي شدن دانشگاه از نخبگان و پژوهشگران و آموزشياران واقعي و نهايتاً افزايش مهاجرت مغز و فرار نيروي انساني خبره و کاهش ذخاير ژنتيک با ارزش ميشود. اين امر بازتعريف نظام آموزش عالي و حتي آموزش عمومي کشور را در راس امور مي‌تواند قرار دهد چون در فقدان آن چالش‌هاي زيست‌محيطي، اجتماعي، اقتصادي و زيرساخت‌هاي فيزيکي ما حل نخواهد شد.

منبع: [www.iranicaonline.com](#) 5 [www.iranicaonline.com](#) 1401